

JANA JUHÁSOVÁ

Pater Noster súčasného hrdinu literárnych textov

ABSTRACT

If we perceive the six poetic texts (Klimáček, Kolenič, Urban, Puchala, Hocheľ, Janík) that are controversially referring to the Lord's prayer (Pater noster), which were written at the turn of the 20th and 21st century, as a small sociological group with a statement concerning contemporary man, we'll discover that in the interdisciplinary dialogue of literary science, sociology of religion and theology are meeting in several crucial axioms: 1. man spirituality is not being eliminated, but is searching for its new expression with the biggest accent on individuality and privacy, 2. transcendence is being connected more with the matter of intentionality as a deep relationship with God, other person and him self, than with the matter of morality, dogma and eschatology, for which language is contemporary man losing his perceptivity. Theologians, responsive on era stigmas (Biser, Poláková, Reikerstorfer), looking for answers of church justness as an institutional society, emphasize identity dimension of religion. It's been connected with renaissance of the therapeutic aspect of Christianity and revival of the cult of suffering Christ as a practical appeal for intercultural and religion dialogue.

V slovenskej poézii prelomu posledného storočia (koniec 80. rokov 20. storočia, prvé desaťročie 21. storočia) nájdeme šesticu kuriózných textov. Ich tvorcovia sa narodili v rozmedzí rokov 1953 – 1967, debutovali v rokoch 1979 – 1994. Dnes sú už v slovenskej poézii etablovaní ako uznávaní autori strednej generácie, ktorá svojimi textami citlivo vyhmatavala kultúrne niveau prelomu storočí, charakterizované v slovenskom prostredí okrem iného aj pádom politickej ideológie v roku 1989 a otvorením sa západnému životnému štýlu, pluralizmu a procesu globalizácie. Napriek tomu, že autori netvorili žiadne umelecké zoskupenie, hoci štýlom písania ich literárna veda voľne spája s termínom „barbarská generácia“ (ani jeden z autorov sa však nepodieľal na formulovaní jej programu), všetky texty prepája jeden pretext – Modlitba Pána:

Viliam Klimáček: Prosebníčka, buch do stola (1988)

*bôžik, boháč, láskodaj/ ochráň ma dnes/pred nenehou//ochráň ma dnes/pred sám sebou//
neuvoď ma/ do bezženy// umáraj ma/ v pokušení// spať mi nedaj/ láskou// spať mi nedaj/
láskou// spať mi nedaj/ lás...!!*

Ivan Kolenič: Z podzemia. S. B. (1991)

*Ó, bože, bože môj!! Prečo ma nechávaš samého/ na tejto dlhej ceste...?// Prečo mi dovoliš
páchať zlo/ a nezaslžiš nad svojim úbohým služobníkom?// Ó, bože, bože, bože! Zbav ma
utrpenia a ochráň ma pred samotou./ A nenašiel by sa tam vonku/ nejaký neškodný blázon/
ktorý by ma bez toho,/ aby sa ma na čokoľvek pýtal,/ potichu a s úsmevom objal?/ Veľmi to
teraz potrebujem.../*

Vlado Puchala: Púťová nálada (1993)

*Otče náš,/ ktoré sú nebesia?/ Prišli sa spýtať,/ s poznávacou značkou územia,/ kde nikdy
nezapadá Slnko// Do očí sa tlačil/ pichľavý návyk dažďa,/ do dlaní pažba fľaše/ a do snov
vietor,/ ktorý si to rozhádzal s trávou.// Otče náš ktorýsi,/ nebesia sú prázdne ako po porážke/
Zostal len narýchlo zakrvavený nôž/ a dlhé umieranie prvorodičiek// Podte a uveďte
pokušenia,/ uveď noci, v ktorých/ som chodil k tebe/ pozývať na svet zajtrajšky/ dôsledne
výberovo// Otče náš,/ uveď mi pokušenia,/ priestupky a obha-jóbov,/ ktorých z toho dostali
pravinníci/ s aktívnou podporou vetra/ a veľkolepých slávobrán/ ženských nôh// Otče, nechaj*

kvety, nech lámu/ rekordy vône/ Vždy som sa priečil návykom tmavnúť/ Skladať ruky a zostať do pol pása sám/ Ohradený zrakom a vinami// A nebesia sú,/ ako boli na pečiatkach,/ doteraz tiché a zamračené/ A ty vraj zbavuješ zlého –/ následku aj príčiny/ K tebe sa skláňajú hlavy// a nocou/ lietajú gilotíny/

Jozef Urban: Dnes je Mikuláša. Balada pre Táňu (1996)

Otče náš, nenúť ma. Odpúšťať niet už komu./ Otče náš, nebuď zlý, nepredlžuj mi kómu./ Obetný baránok si dával do trumpety./ V dňoch, keď bol ožratý, bol blikotavo svätý.// Bola si naozaj, bola si vážne baba./ Spala si s hocikým, ale nie s kadekým./ Mikuláš roztvoril svoj nedozerný kabát/ a dal nám stáročia. Vraj ako darčeky.// Čo bolo aspoň raz poriadne milované,/ to sa už nevráti. A nemusíš mať strach./ Stane sa inému. A s inou sa to stane./ Všetko je v poriadku. Na presných miskách váh.// Otče náš, neber nám z tých lások to, čo chutí./ Všetci sme vinníci. A všetci postihnúť./

Igor Hochel: Kajúcnik, spoveď s modlitbou (1997)

ó pane/ odpusť mi moje viny...// usiloval som sa počuť/ hlas drahých kovov/ hoci lesk zlata/ pre mňa neznamenal nič/ len priazeň mocných/ a teda možnosť v pokoji poznávať// ... a moje viny/ azda nie sú väčšie/ ako viny iných/ ak som niečím vinný/ tak iba vinou nevidiaceho/ ktorý neprezrel/ keď mal// nič som nevedel/ o vyjednávateľoch a posluch/ vrhnutých z brál/ (ó nemá hrôza priepasti/ ústa smrti/ dáviace kosti do snov ozbrojencov)// nič som nevedel/ o holých hlavách diev/ o vlasoch spopolnených/ (ó bolesť zneužitého ohňa)/ o krvi/ ktorú mi prinášali/ som si myslel/ že je krvou vtákov/ domnieval som sa/ že v nej musí byť/ čosi z ušľachtlosti krídiel/ a tá mala rozkmitať častice/ ktoré som nevedel pomenovať/ ale tušil som ich tajomné jestvovanie/ pretože v každej materii/ má vesmír svoje zrkadlo// pohyb planét naznačoval/ nové cesty/ pavučinky smerujúce z bludísk nevedomosti/ chcel som aby slová/ nahradili pravé významy// rúcali sa pevnosti/ pod údermi ťažkých baranidiel/ (boli vedené rukami krvilačných)/ ale múry zloby/ hradby nenávisti/ bašty násilia/ sa mi nepodarilo ani len rozochvieť// ó pane/ odpúšťam ti všetky viny/ ktorých si sa na mne dopustil/ tak ako aj ty odpúšťaš vinníkom.../

Pavol Janík: Buď vôňa tvoja (2002)

Kvílivé serpentíny/ hlasu z mešity/ nás zvolávajú/ na posledný karneval/ svetových revolúcií.// Karibská kríza/ nabitá sambou,/ zabitá Rambom/ pokračuje v nás/ počas šialených nocí,/ keď v nás vybuchujú granáty/ plné horúčkovitého blúznenia.// To sú tie zbabrané zbrane, to je tá modlitba pre dievča,/ ktorého nohy hypnotizovali/ Leonela Rugamu.// Pošepky modlíme sa:/ Od Che máš/ znamenie na nebesiach,/ povedz nemo/ svoje meno,/ príď z kráľovstva korálok.// Buď vôňa tvoja,/ ako v nebi, tak i na zemi,/ rozprestieraj sa/ nad hladinami oceánov.// Chlieb svojho nehmotného tela/ daj nám dnes./ Nech sa leje lieh –/ hriech náš každodenný.// Opusť nám naše viechy,/ ako my opúšťame viechy/ našich vinníkov.// Uved' nás do najsladšieho pokušenia,/ bav nás,/ zbav nás zábran,/ zbraniam strieľať zabráň.// Radšej bav dav./ Poteš nás, niektorej na poprsí./ Vyhráj svoje boje./ Iba roje/ dávno zabudnutých mŕtvych/ bzučia v povetrí.// A hlavne/ nech mlčia hlavne.// Diera v hlave/ ticho rozpráva/ svoj zastrelený príbeh.// V mene otca i syna/ i ducha svätého.// Enter./

Básnické interiéry

Laickému čitateľovi môžu vyznievať texty ako blasfémia náboženských hodnôt či heréza voči kresťanskej doktríne. Fakt, že texty vznikli v kultúrnej dobe, ktorá pozná a v mnohom nadväzuje na poetiku umeleckých avantgárd (predovšetkým uplatňovaním montáže a juxtapozície, ktoré umožňujú klásť vedľa seba prvky rôznej sémantickej,

výrazovej, kultúrnej či hodnotovej proveniencie), koriguje chápanie spôsobu intertextovej nadväznosti a roztvára priestor interpretačných možností. V tejto súvislosti vyznieva zaujímavý postreh ruského štrukturalistu Jurija M. Lotmana, ktorý prezentuje teóriu o dvojitej typológii kultúry. Lotman hovorí o rétorickej a logickej sfére kultúry, ktoré operujú špecifickými znakmi. Kým prvá sféra je oblasťou zblíženia, analógií, modelovania, predkladania nových myšlienok, nečakaných postulátov a hypotéz, ktoré sa predtým zdali absurdné, v logickej sfére sa predložené myšlienky preverujú, rozpracúvajú sa závery, ktoré z nich vyplývajú, odstraňujú sa vnútorné protirečenia v dôkazoch a úsudkoch. Kým logická sféra je denotatívna (takou boli napríklad v umení klasicizmus či realizmus), rétorická, ktorú Lotman nazýva aj „faustovskou“, využíva jazyk metafory a metonymie, ktoré sa otvárajú mnohovýznamovosti a významovým posunom (napríklad barok, romantizmus, avantgardy, súčasné umenie). Veda i umenie v tejto sfére „má analogickú povahu a vychádza z rovnakého základu – zo zblíženia objektov a pojmov, ktoré mimo rétorickej situácie nemožno k sebe priblížiť“. Rétorické texty sú možné iba ako realizácie istej rétorickej situácie, ktorá sa dá stotožniť aj s kultúrnym kontextom.

Z tohto uhla pohľadu aj predložené básne možno vnímať ako „otvorené texty“, ktoré na jednej strane vytvárajú väčší priestor pre čitateľovu invenciu v komunikácii s textom, na druhej strane kladú vysoké nároky na poznanie druhoplánového priestoru, v ktorom dochádza k zložitému kódovaniu prvkov.

Ak odhliadneme od rôznych významových odtienkov, ktoré dávajú jednotliví básnici svojim lyrickým výpovediam, a od intertextových postupov, ktoré uplatňujú a ktoré sa vnímajú v súčasnom umení ako legitímne, ako napríklad hra, irónia, sarkazmus, brutalita výrazu, poetika nízkeho, travestia, persifláž..., môžeme sa pokúsiť nájsť spoločných menovateľov týchto textov. V komparácii s biblickou predlohou sa pýtame, ktoré kompozičné časti sú narúšané, presúvané, eliminované či zdôrazňované.

Bibliisti sa zhodujú predovšetkým na tom, že Modlitba Pána obsahuje niekoľko dôležitých prvkov: dôverné oslovenie Boha (Abba – otecko), prosba o príchod Božieho kráľovstva (v zmysle víťazstva nad zlým), prosba o materiálne a duchovné pozemské dobro – chlieb, odpustenie vín, ochrana v pokušení (v rozhodujúcej chvíli života, v období skúšky, zároveň vo chvíli, keď máme naplniť dôležité poslanie). V Markovej verzii je totiž rámec modlitby zasadený do Gecemanskej záhrady ako Ježišova modlitba pred Judášovou zradou a následným ukrižovaním. Tam je situovaná aj Jánova verzia Modlitby Pána, ktorú nazývame Veľkňazská modlitba. V Jánovej modlitbe je obsiahnutá aj prosba za učeníkov. Bibliista Roland Meinet si zároveň všimol, že napriek jemným odlišnostiam v Matúšovej a Lukášovej verzii (prvá má 7, druhá 5 prosieb), je v centre oboch modlitieb prosba o chlieb. V tejto prosbe sa v oboch textoch zároveň objavuje grécke slovo *épiusios*, ktoré sa stáva prekladateľskou šifrou, keďže sa nevyskytuje na inom mieste v Písme. Bibliisti ho prekladajú ako každodenný, a to buď vo význame „chlieb na zajtra“ (Lk) alebo „chlieb na dnes“ (Mt). Sémantiku slova približuje biblický kontext, keď v prvom prípade pripomína nádenníkov, ktorých ak niekto najme, majú zabezpečený chlieb na zajtra, druhý význam poukazuje na ľudí, ktorí sú odkázaní na almužnu. Obe významy teda podčiarkujú naliehavosť prosby, ktorá má status prežitia. K tomuto významu pristupuje aj obraz manny, púštneho chleba, ktorý nesmeli Izraeliti odkladať na zajtra, pretože každý deň mali veriť v Božiu starostlivosť o nich.

Umelecké texty z prelomu storočí prinášajú niekoľko dôležitých posunov.

Oslovenie, hoci v piatich textoch je prítomné na pôvodnom, exponovanom mieste, v Janíkovom je v slovnej prešmyčke vynechané (alebo zahrnuté implicitne), sa väčšinou nevzťahuje k Bohu Ježišovej modlitby ako k milujúcemu Otcovi. Nasvedčujú tomu aj sémantické nuansovania smerom k pohanskému Bohu (*bôžik*; Klimáček), mlčiaceho Bohu z Golgoty (*ó, bože, bože môj*; Kolenič), vzdialenému Bohu (*ó pane*; Hochel), zlému a odmeranému Bohu (*Otče náš, nebuď zlý* – Urban, *Otče náš, / ktoré sú nebesia? / ... / A nebesia*

sú,/ ako boli na pečiatkach,/ doteraz tiché a zamračené – Puchala), neznámemu Bohu (*Otče náš ktorýsi* – Puchala). Dôsledkom neprítomnosti dôverného vzťahu je aj absencia prosieb o príchod Božieho kráľovstva (vo väčšine básní táto textová rovina chýba, u Puchalu je postavená do roviny provokujúcej otázky, Janíkov text ju blahosklonne paroduje a znižuje). Túžba po vzťahu s biblickým Bohom a eschatologické očakávanie jeho príchodu mizne, naopak, do centra pozornosti kladie súčasný autor rovinu každodennosti, vlastných potrieb. To je zdôraznené aj tým, že okrem Janíkovej sú všetky modlitby štylizované v singulári namiesto biblického plurálu (*daj nám, odpusť nám,...*). Žiadna literárna prosba nesmeruje k materiálnym dobrám, ktoré pre západného súčasníka už nie sú nedostatkom, núdzou. Celé ťažisko sa presúva do sveta duchovných potrieb. Práve tu sa ukazuje nedostatkovosť, naliehavosť. Tieto prosby môžeme rozdeliť na negatívne a pozitívne. Negáciu dosahujú autori predovšetkým prostredníctvom dômyselnej hry lexikálno-syntaktických prešmyčiek, v ktorých sa stráca jasné definovanie dobra, viny, hriechu. Pôvodné biblické negácie (*odpusť, neved', zbav*) sa menia na prosby, ambivalentné vyznenia, polemiky: *ochráň ma dnes/pred nenehou; nevod' ma/ do bezženy; umáraj ma/ v pokušení* (Klimáček); *A ty vraj zbavuješ zlého* (Puchala); *Otče náš, nenúť ma. Odpúšťať niet už komu* (Urban); *ó pane/ odpúšťam ti všetky viny/ ktorých si sa na mne dopustil* (Hocheľ); *Nech sa leje lieh –/ hriech náš každodenný.// Opusť nám naše viechy,/ako my opúšťame viechy/ našich vínnikov.// Uved' nás do najsladšieho pokušenia,/ bav nás,/ zbav nás zábran* (Janík).

Absencia a negácia v porovnaní s biblickým pretextom vyvolávajú dojem odmietania, výsmechu. Otázkou však zostáva, prečo siaha súčasný autor k žánru modlitby, ktorý má pôvodne predovšetkým pozitívne konotácie ako prosba k Bohu o nevyhnutné dobré. Táto otázka dostáva razanciu aj v dobovom kontexte, keď v čase komunistickej ideológie by boli podobné texty vítané, ale nepísali sa. Texty vznikli až v čase politickej a náboženskej slobody, nemožno v nich teda hľadať lacné agitačné antikresťanské heslá. Naopak, v kontexte slovenskej literatúry nájdeme dva texty spreď polstoročia, ktoré umelecky nadväzujú na Modlitbu Pána – Rúfusove Vianoce z roku 1951 a Váľkových Štvornožcov z roku 1965. Váľek je nielen vnímaný ako otec našej súčasnej sekulárnej literatúry, ale spolu s Rúfusom zohral významnú úlohu pri „návrate lyrického subjektu do literatúry“ na pozadí schematickej odosobnenej a silne ideologickej éry. Výrazné alúzie práve na Váľkov text nás orientujú skôr iným smerom. Básnici v čase novej kultúrnej slobody prezentujú svoju duchovnosť, ktorá sa však v mnohom líši od inštitucionálneho kresťanstva. Ako sa ukazuje, dogmatické, eschatologické a morálne otázky, ako ich prezentuje kresťanstvo, sa pre súčasníkov, ak vnímame šesticu týchto autorov ako malú sociologickú skupinku, stávajú nezrozumiteľné, nepodstatné, prípadne odmietané.

V spleti negatívnych narážok na biblický pretext však v básnických textoch o to viac rezonujú verše, ktoré vyznievajú ľudsky úprimne, naliehavo. Domnievame sa, že práve ony tvoria ono centrum modlitieb, ktoré má paralelu s biblickou prosbou o každodenný chlieb nevyhnutný pre život. V tejto optike zisťujeme, že každá z modlitieb takéto pozitívne jadro má. Môžeme hovoriť o troch tematických okruhoch:

1. túžba po ľudskom vzťahu (blízky človek, žena): *spať mi nedaj/ láskou* (Klimáček); *A nenašiel by sa tam vonku/ nejaký neškodný blázon/ ktorý by ma bez toho,/ aby sa ma na čokoľvek pýtal,/ potichu a s úsmevom objal?/ Veľmi to teraz potrebujem...* (Kolenič); *Otče náš, neber nám z tých lások to, čo chutí* (Urban); *Poteš nás, niektorej na poprší* (Janík)

2. spoločenské dobro (sociálne, politické, ekologické): *Otče, nechaj kvety, nech lámu/ rekordy vône* (Puchala); *ak som niečím vinný/ tak iba vinou nevidiaceho/ ktorý neprezrel/ keď mal// nič som nevedel/ o vyjednávateľoch a posloch/ vrhnutých z brál/ (ó nemá hrôza priepasti/ ústa smrti/ dáviace kosti do snov ozbrojencov)// nič som nevedel/ o holých hlavách diev/ o vlasoch spopolnených/ (ó bolesť zneužitého ohňa)/ o krvi/ ktorú mi prinášali/ (...)/rúcali sa pevnosti/ pod údermi ťažkých baranidiel/ (boli vedené rukami krvilačných)/ ale múry zloby/*

hradby nenávisti/ bašty násilia/ sa mi nepodarilo ani rozochvieť (Hocheľ); *zbraniam strieľať zabráň,(...) Vyhrať svoje boje./ Iba roje/ dávno zabudnutých mŕtvych/ bzučia v povetrí.// A hlavne/ nech mlčia hlavne* (Janík)

3. transpersonalita (duchovná práca na sebe, pokora, potreba Boha, odpustenia): *ochráň ma dnes/ pred sám sebou* (Klimáček); *Prečo mi dovoľíš páchať zlo* (Kolenič); *Vždy som sa priecil návykom tmavnúť* (Puchala); *Všetci sme vinníci. A všetci postihnutí* (Urban); *ó pane/ odpusť mi moje viny...* (Hocheľ).

Zo skúmaných textov vyplýva, že spiritualita súčasného západného človeka je postavená na niekoľkých axiómoch: individualizmus (subjektivizmus), potreba sebatranscendovania smerom k iným i smerom k jadrú vlastnej osobnosti. Môžeme sa pýtať, či sú to relevantné miesta pre stretnutie sa s Bohom, prípadne pre zblíženie dnešných ľudí s inštitucionálnou cirkvou (kresťanstvom).

Kreditné karty západnej spirituality

„Posttradičný“ charakter dnešnej spoločnosti charakterizuje rast spirituality na úkor tradičnej religiozity. Sociológovia náboženstva konštatujú, že napriek prognózam o zániku náboženstva v sekularizovanej dobe sa potvrdzuje opačná tendencia – súčasný človek nie je menej spirituálny, aj keď dnešnú spiritualitu sprevádzajú špecifické znaky:

- Úzka špecializácia vedeckých a výrobných oblastí vyvoláva tlak aj na náboženské inštitúcie, v ktorých rovnako prebieha *diferenciácia*. Kňaz (ako náboženský profesionál) už nie je dedinský učiteľ, spovedník, radca v hospodárskych veciach, advokát pre ľudské spory, súčasník oň prejavuje záujem v úzko špecifických oblastiach, ako sú napríklad sviatosti, pohreby; náboženské organizácie (výrazne laicizované) sa ujímajú práce predovšetkým v sociálnej a kultúrnej oblasti (napríklad školstvo), ktorú aj sekularizovaná spoločnosť využíva a rešpektuje.

- Človek podliehajúci anonymite mestského života, migrácii, administratívne dekoru si úzko chráni svoj intímny priestor, ktorého súčasťou je rodina, najbližší priatelia i náboženstvo. Pretfňaním širších sociálnych väzieb sa narúša princíp solidarity a vzäzky s tradíciou typické pre klasické spoločensvá sa oslabujú. Náboženstvo súčasníka sa už nepodriaďuje inštitucionálnemu vedeniu, ale stáva sa jeho privátnou sférou, v ktorej si buduje vlastnú hierarchiu hodnôt. Privatizáciu náboženstva podporuje rovnako politický liberalizmus. Luckmann hovorí o tzv. *neviditeľnom – privátnom náboženstve (invisible religion)*. Slovenský religionista Adrián Slavkovský používa analógiu s peniazmi: „Tak ako peniaze zmenili svoju podobu z mincí na ‚neviditeľné‘ peniaze skryté za kreditnými kartami, tak sa aj náboženstvo zmenilo na oveľa viac ‚neviditeľnú‘ formu súkromného náboženstva.“

- Vplyvom voľného trhu, masmédií, dopravy i politických globalizačných tendencií sa aj duchovné bohatstvo jednotlivých denominácií stáva predajné a usiluje sa na „duchovnom pluralitnom trhu“ o svojho zákazníka. Ľudia si v rámci privátnych náboženstiev alebo i organizovaných skupín miešajú „kokteil“ *pozostávajúci z prvkov rôznych spiritualít*. Záujem o spiritualitu vedie často snaha o zlepšenie kvality života a rozšírenie individuálnych možností (napríklad jóga).

- Súčasný človek prestáva prísne rozlišovať medzi sakrálnou a profánnou sférou, mizne príklon k tabuizácii a ritualizácii, prostriedkom sebatranscendovania (ako snahy prekročiť svoju biologickú podstatu smerom k „higher self“ – „HS“ („vyššiemu ja“ – pozn. PJ) sa stáva intencionálny rozmer hlbokých partnerských a medziľudských vzťahov, *skúsenosť ľudskosti, zážitkovosť*. „Pre mnohých stúpcov ‚HS‘ zbožnosti je cesta k posvätnému, ich vlastné *duchovné hľadanie dôležitejšie než cieľ*, už len preto, že o ňom nemôžu mať iné než iba nejasné a nepotvrditeľné predstavy.“ Transcendentný zážitok ponúka sekularizovanému človeku i umenie, šport či príroda.

Od viery z poslušnosti k viere na základe porozumenia

Viacerí súčasní teológovia sa pýtajú, kde je v tejto novej duchovnej situácii miesto kresťanstva a cirkvi. Môžu byť pre dnešného človeka ešte prítlačivé? Ako sa ukázalo aj pri interpretácii básnických textov, ľudia sa odvracajú od dogmaticko-morálnych pilierov, vydávajú sa na cestu vlastnej spirituality v snahe po sebanaplnení, sebaidentifikácii v druhom. Nemecký teológ Eugen Biser sa zamýšľa nad potrebou novej interpretácie kresťanskej viery. tvrdí, že ľudia strácajú porozumenie cirkevných formulácií, nevedia k nim priradiť obsahy, ktoré by boli schopní preveriť vlastnou skúsenosťou. Ľudia túžia po kreatívnom spoluvytváraní viery. Ako alternatívu k náboženskému formalizmu kladie Biser do centra pozornosti už Rahnerom preferovaný pojem mystika. Chápe ju ako „túžbu dopracovať sa k obsahu, ktorý je popisovaný poučkami a má sa stať obsahom vlastného života“. Je potrebné nanovo zažiť skúsenosť s Bohom v každodennom živote. Mníchovský teológ hovorí o oživení *terapeutického aspektu kresťanstva*. Jeho podstatou nie je primárne výchova, ale pozdvihnutie, uzdravenie vnútorne zraneného človeka. Ako sa ukázalo pri čítaní básnických textov, človek sa v potrebe uzdravenia síce obracia k Bohu, ale zároveň potrebuje uzdraviť predovšetkým samotný obraz Boha. „Úzkosť z Boha“, o ktorej hovorí Biser, môže mať totiž vážne následky v celom našom životnom postoji. Aj preto Vojtech Kohut zdôrazňuje, že podstatou Modlitby Pána ako kresťanskej duchovnosti je osvojenie si Ježišovho synovského postoja k Bohu ako k milujúcemu Otcovi. Boh na lavici vinníkov v Puchalovom texte či vyvrcholenie Hochelovej modlitby: *ó pane/ odpúšťam ti všetky viny/ ktorých si sa na mne dopustil*, sú poznaním, že inštitucionálne kresťanstvo dostatočne nesprostredkúva tento *Ježišov obraz milujúceho Boha*.

Má však pre súčasného človeka inštitucionálna skúsenosť s Bohom význam? Nestačí oživiť a rozvinúť individuálny vzťah s milujúcim Otcom? Náboženský sociológ Niklas Luhmann hovorí v tomto kontexte *o identifikačnom potenciáli náboženstva*. Identita človeka nie je možná bez ostatných ľudí. Človek sa potrebuje vo svojom živote pri formovaní hodnôt, zdolávaní prekážok, posilňovaní nádeje konfrontovať s inými ľuďmi. Česká filozofka Jolana Poláková však hovorí o problematickej identifikácii súčasného človeka: „Hladká funkcia dynamických štruktúr výroby, vzdelania, verejného života a pod. vyžaduje funkčnú redukciu človeka na jeho vonkajšie, technicky a byrokraticky podchytené dispozície. Jeho hlboká osobná identita zostáva v takejto situácii sociálne neobjavená a nepotvrdená, a duchovne neoslovená, nerozvíjaná... Častá redukcia bežného kresťanského života na sfunkcionalizovaný chod vyprázdnených foriem predpísaného individualistického počínania značne sťažovala možnosť preniknúť „k jadru“, na ktorom by bolo možné skutočne – to jest spontánne a s osobným tvorivým uspokojením – spoločne participovať.“ Ako potrebuje zažiť človek vo vertikálnej rovine silný kontemplatívny vzťah s Bohom, tak potrebuje, aby mu na ľudskej rovine bola daná možnosť komunikovať o základných veciach, zmysle života, zažiť ľudské teplo, byť oslovený osobnými vzormi, pomocou ktorých by mohol nájsť a upevniť vlastnú vnútornú totožnosť. Poláková sa domnieva, že práve nedostatok takýchto ostrovov – sociálnych ohnísk a štruktúr kompatibility s absolútnou transcendenciou v dnešnej spoločnosti môže opäť prinavrátiť ľudí túžiacich po hlbšom živote do cirkvi, ak sa ona tomuto posolstvu bude nanovo vedome otvárať.

Johann Reikerstorfer udáva ešte iný zmysel cirkvi, ktorý súvisí s procesom identifikácie. Všimá si, že súčasnú dobu charakterizuje silná kultúra dejinného zabúdania. Ľudia sa orientujú na vlastnú každodennosť a budúcnosť, no zároveň strácajú citlivosť pre utrpenie druhých. Reikerstorfer sa domnieva, že prostredníctvom dejinného pripomínania môže cirkev *obnoviť svoju kultovú pamäť*, ktorá smeruje ku Kristovmu utrpeniu. „Bolestnú blízkosť Boha, ktorú ‚Syn‘ zakúšal až po ‚výkrik opustenosti‘, nám neodvolateľne vpísal do

našich dejín ako Božiu stopu.“ Reikerstorfer zároveň vystríha pred sentimentálne poňatou pripomienkou utrpenia a nabáda k jeho politicky činnému pripomínaniu vo svete ohrozenom strácaním sa človeka. Cirkev má súcitiť s trpiacimi dneška – v odpore proti rasizmu, nepriateľstvu voči cudzincom, proti nacionalisticky alebo čisto etnicky inšpirovanej nábožnosti, ktorá vyvoláva občianske konflikty, ale aj v odpore proti chladnej alternatíve globálnej spoločnosti, v ktorej bude človek čoraz viac upadať do ľudoprázdnych systémov ekonomiky. „Takáto spiritualita sa môže vďaka svojmu citu pre zraniteľnosť človeka komunikatívne spojiť so životnými príbehmi ľudí a kultúr a vytvoriť tak prijateľný základ pre porozumenie, ktoré by malo rozhodujúci význam aj pre medzikultúrny a medzináboženský dialóg.“

Ak sa vrátíme k úvodným básnickým textom, zistíme, že práve bolestné volanie po ľudskosti v nich napriek postmodernej ľahkovážnej hre rezonuje ako neskrývaná stigma dnešného človeka.

(Ostium 4/2007)